

Anna Linek

Osobowość a dynamika okazywania uczuć w związku małżeńskim

Studia Psychologica nr 5, 69-79

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA LINEK
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

OSOBOWOŚĆ A DYNAMIKA OKAZYWANIA UCZUĆ W ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIM

Personality and the dynamism of expression of emotions in marriage

Abstract

An attempt at finding relationships between personality and the dynamism of expression of emotions in marriage is the main subject of this article. The issue of emotions has been situated in the centre of research for last few years. Emotions are extremely important factor for all interpersonal relationships, especially for marriage. The dynamism of expression of emotions is defined by the author of this article as a process that means frequency of expressing of positive and negative emotions to spouse and by spouse. The author's own questionnaire to measure this frequency (Expressing of Emotions in Marriage Scale) was used in this research. Personality is analysed on the basis of the one of the most popular contemporary conception by Costa and McCrae, which treats personality in terms of features. Their model includes five main factors: neuroticism, extraversion, openness to experience, agreeableness and conscientiousness. These features are part of Costa and McCrae Personality Inventory (NEO-FFI) that was used in the research. The reviews of research on this subject and results with analysis of author's own research are presented in the article.

1. WPROWADZENIE

W ciągu ostatnich dziesięcioleci problem uczuć znalazł się w centrum zainteresowania dociekań naukowych. Uważa się, że uczucia są niezwykle istotnym czynnikiem do psychicznego rozwoju człowieka. Podkreśla się ich doniosłe znaczenie ze względu na to, że zabarwiają akty psychiczne, towarzyszą wewnętrznemu życiu człowieka i jego postępowaniu, są ważnym czynnikiem motywacyjnym, wpływają na procesy poznawcze i sprawność działania (por. np. Łyko, 1989; Zajonc, 1984; Epstein, 1990; Izard, 1992; Clarke, 1994; Parkinson, 1999; Gasiul, 2001, 2002).

Uczucia dostarczają energii procesom intelektualnym, wyznaczają także sferę zainteresowań. Utrwalają również zapamiętywanie, zwłaszcza elementów silniej uczuciowo zabarwionych. Powodują też, że zachowanie człowieka ma charakter indywidualny.

Problematyka uczuć jest niezwykle istotna we wszystkich relacjach interpersonalnych, a zwłaszcza w długotrwałych związkach. Takim związkiem – bliskim, długotrwałym i najbardziej angażującym uczucia, dającym także lu-

dziom szansę realizowania istotnych dla nich wartości i celów – jest małżeństwo (Tryjarska, 1995).

W pracy podjęto problem osobowościowych uwarunkowań w odniesieniu do dynamiki okazywania uczuć w małżeństwie. Pojęcie dynamiki jest różnie rozumiane i definiowane. Jakubik (1999, s. 31) wskazuje na cztery podstawowe znaczenia tego terminu. Dynamika jest rozumiana jako: ruchliwość – zmienność zjawiska, przebieg, rozwój, siła energetyzująca działania.

W niniejszej pracy, aby opisać wyrażanie uczuć w małżeństwie, przyjęto pojęcie dynamiki rozumianej jako przebieg. Okazywanie uczuć należy więc rozumieć jako proces, który w ujęciu dynamicznym może być analizowany od strony zarówno częstotliwości, jak i sposobów wyrażania uczuć, przy czym za najbardziej istotną uznano w tej pracy częstotliwość okazywania uczuć, gdyż to właśnie ona wydaje się najsilniej związana z osobowością.

Dynamika okazywania uczuć w związku małżeńskim zależy od wielu czynników i przebiega różnie w zależności od etapu życia małżeńskiego. Przejawia się ona przede wszystkim przez wzajemne zaangażowanie małżonków w proces komunikacji uczuć, tak na płaszczyźnie werbalnej, jak i niewerbalnej. Ważne są zarówno oczekiwania co do częstotliwości wyrażania uczuć, jak też konkretnie podjęte działania, wyrażające się w zachowaniu werbalnym i niewerbalnym (Rostowski, 1987).

Dla potrzeb tej pracy przyjęto rozróżnienie uczuć tylko na pozytywne i negatywne, przy czym szczególnie istotne jest tu nie tyle samo przeżywanie, ile wyrażanie przeżycia.

2. PROBLEMATYKA BADAŃ

Najczęściej wymieniane czynniki, które mają zasadniczy wpływ na okazywanie uczuć w małżeństwie, to: wpływ rodziny macierzystej, różnice płciowe, temperament, osobowość, inteligencja emocjonalna, dojrzałość uczuciowa, empatia, potrzeby i wartości małżonków, długość stażu małżeńskiego oraz więź pomiędzy małżonkami.

Dynamika okazywania uczuć w małżeństwie jest powiązana z typem osobowości, reprezentowanej przez daną osobą. Na przykład, osobowość narcystyczna wiąże się z takimi dyspozycjami emocjonalnymi, jak skłonność do koncentracji na sobie, dominacja uczuć skierowanych na siebie, poszukiwanie doznań emocjonalnych przez związek z inną osobą (potrzebną do podsycania narcyzmu). Natomiast osobowość histrioniczna wiąże się z dyspozycją do zwracania uwagi na siebie, do reagowania nadmiernym pobudzeniem na mało istotne wydarzenia, szybkiej zmienności w reakcjach emocjonalnych, powierzchowności doznań emocjonalnych itd. (Gasiul, 2002).

Grzesiuk i Trzebińska (1978) uważają, że pewne cechy osobowości są zasadniczym czynnikiem wyznaczającym przekazywanie innym ludziom informacji o uczuciach w sposób pośredni lub bezpośredni.

W badaniach dotyczących osobowościowych korelatów zachowań komunikacyjnych stwierdzono, że wpływ zmiennych osobowościowych na zachowania komunikacyjne zaznaczył się bardzo słabo (Grzesiuk, 1994). Potwierdzałoby to przekonania Fricka (za: *ibidem*, s. 73), który uważa, że badania nad osobowo-

ściowymi determinantami komunikacji niewerbalnej są bezowocne, ponieważ komunikaty niewerbalne są wyrazem emocji, a nie cech osobowości. Można także przypuszczać, że zmienne osobowościowe mogą oddziaływać pośrednio na zachowania komunikacyjne. Czynnikiem modyfikującym wpływ osobowości może być sytuacja, a przede wszystkim pozytywne lub negatywne ustosunkowania partnera (za: *ibidem*, s. 73). (Relacyjny charakter dynamiki okazywania uczuć w małżeństwie został przeanalizowany osobno w odniesieniu do powodzenia małżeństwa. Wyniki z pewnością zostaną w przyszłości opublikowane.)

Zarysowana została jednak zależność między pewnymi cechami osobowości a sposobem komunikowania się wprost i niewerbalnie. Zachowania komunikacyjne nie wprost są bardziej wyraźne u badanych o słabym poczuciu własnej tożsamości i wysokim poziomie neurotyzmu. Komunikacja niewerbalna dominuje natomiast u badanych o dużej plastyczności pojęć dotyczących „ja” oraz o wysokim poziomie neurotyzmu (Watson, Clark, 1999).

Warto tu zauważyć, że osoby o skłonnościach neurotycznych cechują się większą tendencją do przeżywania rozmaitych nastrojów negatywnych, a także częstych epizodów lęku, depresji i wrogości. „Osoby takie cechują się negatywnym w spostrzeganiu i wyjaśnianiu świata oraz skłonnością do koncentrowania się na negatywnych aspektach własnej osoby, innych ludzi i świata w ogólności, wskutek czego są one bardziej niezadowolone i mają niższą samoocenę” (*ibidem*, s. 86). Ekstrawertycy mają skłonność do przeżywania silnych nastrojów pozytywnych, są towarzyscy, przyjaźni i asertywni, mają także skłonność do poszukiwania doznań i silnej stymulacji. Natomiast introwertycy doświadczają względnie słabych afektów pozytywnych, cechuje ich rezerwa, skłonność do wycofywania się i samotności. Należy zatem przypuszczać, że przynajmniej w sposób pośredni cechy te wpływają na dynamikę okazywanych uczuć (*ibidem*).

Istotny jest także poziom samooceny współmałżonków. Satir uważa, że im niższa jest samoocena partnera małżeńskiego, tym jest on mniej zdolny do ujawniania swoich uczuć. Taka osoba często bagatelizuje swoje uczucia, bądź ukrywa je za różnego rodzaju zachowaniami (często sztywnymi, pozbawionymi wszelkich wyrazów emocji), próbując w ten sposób wzбудzić u partnera pozytywne uczucia (za: Budzyna-Dawidowski, 1999, s. 63).

Zdaniem Stojanowskiej (1989), dla sposobu komunikowania uczuć negatywnych istotny jest styl poznawczy. Sposób wyrażania emocji pozytywnych wiąże się z integracją osobowości. Komunikaty osób o niskim poziomie integracji osobowości były mniej spójne i zamierzone w porównaniu z badanymi o wyższym poziomie integracji.

Wyniki powyższych badań wykazują, że dynamika nadawania komunikatów emocjonalnych jest w znacznym stopniu zależna w sposób pośredni i bezpośredni od zmiennych osobowościowych.

„Przekaz informacji między małżonkami zależy od ich właściwości jako nadawców i jako odbiorców” (Golińska, 1993, s. 101). Ponieważ osobowość decyduje w dużym stopniu o ustosunkowaniu się partnerów do siebie, to znajomość współmałżonków pod tym względem jest szczególnie istotna dla prawidłowo przebiegającej dynamiki ujawniania uczuć w ich związku (Rostowski, 1987).

Problemem niniejszej pracy jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: Czy istnieje istotna zależność między osobowością a dynamiką okazywania uczuć przez małżonków?

3. HIPOTEZY BADAWCZE

Na podstawie literatury przedmiotu oraz wyników dotychczasowych badań dotyczących uczuć postawiono główną hipotezę, że istnieje zależność między osobowością a dynamiką okazywania uczuć przez małżonków.

Postawiono także następujące hipotezy szczegółowe:

- Małżonkowie z wysokim poziomem otwartości częściej okazują uczucia zarówno pozytywne, jak i negatywne;
- Małżonkowie z wysokim poziomem ekstrawersji częściej okazują uczucia zarówno pozytywne, jak i negatywne;
- Małżonkowie z wysokim poziomem neurotyczności częściej okazują uczucia negatywne;
- Małżonkowie z wysokim poziomem ugodowości częściej okazują uczucia pozytywne;
- Małżonkowie z wysokim poziomem sumienności częściej okazują uczucia pozytywne.

4. METODY BADANIA

Do pomiaru zmiennych zastosowano następujące metody badawcze:

1. *Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae* – w adaptacji polskiej Zawadzkiego, Strelaua, Szczepaniaka, Śliwińskiej.

Inwentarz Osobowości NEO-FFI opiera się na jednej z najbardziej popularnych współczesnych koncepcji, które ujmują osobowość w kategorii cech. Podstawą tego Inwentarza jest model osobowości w ujęciu Costy i McCrae, obejmujący pięć głównych czynników: neurotyczność, ekstrawersję, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność. Każdy z czynników zawiera sześć składników, które pozwalają na rozłączną klasyfikację (Costa, McCrae, 1992a, 1992b).

Neurotyczność obejmuje: lęk, agresywną wrogość, represyjność, impulsywność, nadwrażliwość, nadmierny samokrytycyzm. Ekstrawersja: towarzyskość, serdeczność, asertywność, aktywność, poszukiwanie doznań, emocjonalność w zakresie pozytywnych emocji. Otwartość na doświadczenie: wyobraźnię, estetykę, uczucia (otwartość na stany emocjonalne innych ludzi), działania, idee i wartości. Ugodowość: zaufanie, prostolinijność, altruizm, ustępliwość, skromność oraz skłonność do rozczulania się. Do składników sumienności zalicza się: kompetencję, skłonność do utrzymywania porządku, obowiązkowość, dążenie do osiągnięć, samodyscyplinę, rozwagę (za: Zawadzki, Strelau, Szczepaniak, Śliwińska, 1998, s. 14-19).

Kwestionariusz NEO-FFI zawiera 60 pozycji – po 12 dla każdej z pięciu skal: Neurotyczności, Ekstrawersji, Otwartości na doświadczenie, Ugodowości i Sumienności. Każda pozycja jest twierdzeniem, wobec którego respondent ustosunkowuje się, udzielając odpowiedzi twierdzącej na skali od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie zgadzam się”. Odpowiedzi oznaczone są cyfra-

mi, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, 2 – „nie zgadzam się”, 3 – „nie mam zdania”, 4 – „zgadzam się” i 5 – „zdecydowanie zgadzam się”.

Rzetelność pomiaru skalami NEO-FFI oszacowano na podstawie współczynnika zgodności wewnętrznej alfa Cronbacha. Najwyższe współczynniki rzetelności pomiaru otrzymano dla skal Sumienności (0,82), Neurotyczności (0,80) i Ekstrawersji (0,77). Niższe – dla skal Otwartości (0,68) i Ugodowości (0,68). Jest to wynik typowy dla inwentarzy osobowości.

Trafność pomiaru skalami NEO-FFI określono przez badania związane z szacowaniem cech osobowości, ich odziedziczalnością oraz związkami z innymi wyznaniami osobowości. Uzyskane wyniki były w pełni porównywalne z danymi oryginalnymi.

Kwestionariusz ma normy stenowe, oddzielne dla płci, z podziałem na pięć grup wiekowych.

2. *Skalę Okazywania Uczuć w Małżeństwie (SOUM)* – własnego autorstwa.

Pierwsza wersja kwestionariusza powstała na podstawie dotychczasowej literatury na temat okazywania uczuć. Składał się on z 4 części. Pierwsza część zawierała pytania dotyczące osoby badanej (wiek, wykształcenie, warunki materialne itp.) oraz pytania dotyczące opinii badanego na temat okazywania uczuć (56 pytań). Odpowiedzi badany wpisywał samodzielnie lub wybierał jedną z podanych. Część drugą stanowiły pytania na temat częstotliwości okazywania uczuć przez osobę badaną i jej współmałżonka poszczególnymi sposobami: słowem, gestem, czynem (14 pytań). Skala odpowiedzi w tej części była 5-stopniowa, gdzie 1 oznaczało – codziennie, 2 – kilka razy w tygodniu, 3 – kilka razy w miesiącu, 4 – kilka razy w roku, a 5 – nigdy. W części trzeciej zostały zawarte pytania na temat różnych możliwości wyrażania uczuć na co dzień każdym z podanych sposobów (19 pytań). Badany mógł wybrać dowolną liczbę podanych przykładowych odpowiedzi, jak też dopisać własną. Część czwarta dotyczyła oceny wyrażania uczuć przez oboje małżonków w sytuacjach wyjątkowych, np. w czasie rozstań, choroby jednego z małżonków, czy uroczystości rodzinnych, takich jak rocznica ślubu (28 pytań). Pytania zawierały 5-stopniową skalę odpowiedzi, gdzie 1 oznaczało ocenę bardzo negatywną, a 5 – bardzo pozytywną. Łącznie kwestionariusz zawierał 117 pytań.

W takiej wersji skala została zatwierdzona przez 12 sędziów kompetentnych (6 samodzielnych pracowników naukowych i 6 doktorantów psychologii). Stwierdzono jednak dwie wady kwestionariusza: zbyt dużą liczbę pytań oraz nadmierną szczegółowość niektórych z nich i skali odpowiedzi, gdzie osoba badana określała częstotliwość okazywanych na co dzień uczuć.

Zaznaczone pytania zostały przekształcone w bardziej ogólne. Usunięto pytania dotyczące wyrażania uczuć w tzw. sytuacjach wyjątkowych, zakładając, że bardziej istotne w małżeństwie jest okazywanie uczuć na co dzień. Została również usunięta część pytań, które wiązały się z umiejętnością okazywania uczuć, przyjmując tezę, że jeśli małżonkowie subiektywnie są zadowoleni z częstotliwości i sposobów okazywania uczuć przez nich i ich współmałżonków, to potrafią wyrażać swoje uczucia. Zrezygnowano także z pytań dotyczących poszczególnych sposobów okazywania uczuć. Zostały również bardziej ujednoczone skale odpowiedzi.

Kwestionariusz ponownie został zatwierdzony przez 14 sędziów kompetentnych (4 profesorów psychologii i 10 osób z tytułem magistra psychologii). Sędziowie oceniali trafność pytań w skali od 1 do 4, gdzie 1 oznaczało pytanie zupełnie nietrafne, a 4 – bardzo trafne. Następnie, na podstawie kryterium wewnętrznej zgodności ocen sędziów oraz średniej ocen, ustalono końcową wersję skali.

Skala okazywania uczuć w małżeństwie zawiera 36 pytań i składa się z 2 części. Pierwsza część zawiera 28 pytań, dotyczących ogólnych informacji na temat osoby badanej (np. wiek, wykształcenie, warunki materialne), jej małżeństwa (np. czy ma zaufanie do współmałżonka, czy jest szczęśliwa w małżeństwie) i rodziny macierzystej (np. czy rodzice okazywali jej uczucia pozytywne i negatywne, czy chciałaby, aby jej małżeństwo było podobne do tego, jakie stanowili jej rodzice). W zależności od rodzaju pytania badany może wpisać własną odpowiedź lub wybrać jedną z podanych. Część drugą stanowi 8 pytań, dotyczących częstotliwości i sposobów wyrażania uczuć przez osobę badaną i jej współmałżonka. W pytaniach dotyczących częstotliwości wyrażania uczuć skala odpowiedzi jest 5-stopniowa: bardzo często, często, rzadko, bardzo rzadko, nigdy. Badany proszony jest o ocenę wszystkich poszczególnych sposobów okazywania uczuć (słowami, gestami, czynami) pozytywnych i negatywnych, przez siebie i małżonka, na początku małżeństwa i obecnie.

SOUm stanowią dwa egzemplarze kwestionariuszy o jednakowej treści, różniące się formą gramatyczną – jedną skierowaną do kobiet i drugą – do mężczyzn. Pozwala to na bardziej bezpośredni kontakt z osobą badaną.

Zostały przeprowadzone badania pilotażowe na grupie 30 małżeństw z różnym stażem małżeńskim, w których badani mogli wyrazić swoje opinie na temat kwestionariusza. Według opinii badanych, pytania są jasno sformułowane i odpowiedzi nie sprawiają im trudności.

5. OSOBY BADANE

Zbadano 120 par małżeńskich, spełniających wszystkie założone kryteria: małżonkowie mieli wykształcenie ponadpodstawowe, co najmniej trzyletni staż małżeński i przynajmniej jedno dziecko.

Udział w badaniach był dobrowolny i wymagał zgody obojga małżonków. Wiek badanych osób mieścił się w granicach 24-56 lat. Czas trwania małżeństwa wynosił od 3 do 29 lat. Małżeństwa miały od jednego do pięciorga dzieci. Dla wszystkich zbadanych par było to pierwsze małżeństwo obojga partnerów.

Badania zostały przeprowadzone w Radomiu i Warszawie w latach 200-2001.

6. WYNIKI BADAŃ

Jako wskaźniki częstotliwości okazywania uczuć użyte zostały wyniki surowe uzyskane w podskalach Skali Okazywania Uczuć w Małżeństwie (SOUm) (okazywanie uczuć pozytywnych i negatywnych – łącznie, tzn. słowami, gestami, czynami, na początku małżeństwa i obecnie, w ocenie własnej i współmałżonka). Wskaźnik mógł mieścić się w granicach od 0 do 12, gdzie 0 oznacza brak okazy-

wania uczuć. Współczynniki korelacji między zmiennymi dotyczącymi okazywania uczuć mieszczą się na poziomie niskich i przeciętnych.

W tabeli 1 przedstawiono wartości średnich i odchyłeń standardowych wyników uzyskanych przez kobiety i mężczyzn w SOUM.

Tabela 1. Częstotliwość okazywania uczuć przez kobiety i mężczyzn

SOUM	Płeć	X	SD	N
UP wp (npm)	K	9,9917	1,7125	120
	M	9,8667	2,0206	120
	Ogółem	9,9292	1,87	240
UN wp (npm)	K	3,925	2,419	120
	M	3,25	2,1625	120
	Ogółem	3,5875	2,3144	240
UP pp (npm)	K	9,7333	2,0732	120
	M	9,7917	2,2969	120
	Ogółem	9,7625	2,1835	240
UN pp (npm)	K	3,0917	2,3082	120
	M	3,45	2,5793	120
	Ogółem	3,2708	2,449	240
UP wp (o)	K	8,4583	2,098	120
	M	8,2667	2,2631	120
	Ogółem	8,3625	2,1797	240
UN wp (o)	K	4,8917	2,4003	120
	M	3,9667	2,196	120
	Ogółem	4,4292	2,3419	240
UP pp (o)	K	8,2	2,1008	120
	M	8,2667	2,2067	120
	Ogółem	8,2333	2,1502	240
UN pp (o)	K	4,4417	2,5131	120
	M	4,2667	2,4657	120
	Ogółem	4,3542	2,4859	240

Objaśnienie skrótów:

UP – okazywanie uczuć pozytywnych;

UN – okazywanie uczuć negatywnych;

wp – wobec partnera;

pp – przez partnera;

(npm) – na początku małżeństwa;

(o) – obecnie.

W tabeli 2 przedstawiono wartości średnich i odchyłeń standardowych wyników uzyskanych przez kobiety i mężczyzn w NEO-FFI.

Tabela 2. Cechy osobowości badanych kobiet i mężczyzn

NEO-FFI	K N=120		M N=120	
	X	SD	X	SD
NEO-FFI: neurotyczność	23,08	7,17	18,48	7,71
NEO-FFI: ekstrawersja	27,30	5,44	29,15	5,02
NEO-FFI: otwartość na doświadczenie	27,16	5,11	25,56	5,43
NEO-FFI: ugodowość	31,80	5,35	29,59	5,38
NEO-FFI: sumienność	33,61	5,88	33,18	6,78

Tabela 3. Związek między cechami osobowości badanych kobiet a częstotliwością okazywania przez nie uczuć

Okazywanie uczuć	Współczynniki korelacji i poziom istotności	NEO-FFI: neurotyczność	NEO-FFI: ekstrawersja	NEO-FFI: otwartość na doświadczenie	NEO-FFI: ugodowość	NEO-FFI: sumienność
Uczucia pozytywne	Korelacja Pearsona	-, 193 (*)	, 248 (**)	, 365 (**)	, 324 (**)	, 237 (**)
	Istotność (dwustronna)	0,035	0,006	0,001	0,001	0,009
	N	120	120	120	120	120
Uczucia negatywne	Korelacja Pearsona	0,156	-0,115	0,009	-, 248 (**)	-0,035
	Istotność (dwustronna)	0,088	0,21	0,923	0,006	0,703
	N	120	120	120	120	120

** Korelacja jest istotna na poziomie 0,01.

* Korelacja jest istotna na poziomie 0,05.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 3 i 4, w grupie kobiet stwierdzono korelacje dodatnie między ekstrawersją a okazywaniem uczuć pozytywnych ($p < 0,006$), a także otwartością na doświadczenie ($p < 0,001$), ugodowością ($p < 0,001$) i sumiennością ($p < 0,009$) oraz korelacje ujemne między neurotycznością a okazywaniem uczuć pozytywnych ($p < 0,035$) i między ugodowością a okazywaniem uczuć negatywnych ($p < 0,006$).

W grupie mężczyzn stwierdzono korelacje dodatnie: między otwartością na doświadczenie ($p < 0,001$), ugodowością ($p < 0,022$) i sumiennością ($p < 0,029$) a okazywaniem uczuć pozytywnych oraz korelacje ujemną między sumiennością a okazywaniem uczuć negatywnych ($p < 0,01$).

Tabela 4. Związek między cechami osobowości badanych mężczyzn a częstotliwością okazywania przez nich uczuć

Okazywanie uczuć	Współczynniki korelacji i poziom istotności	NEO-FFI: neurotyczność	NEO-FFI: ekstrawersja	NEO-FFI: otwartość na doświadczenie	NEO-FFI: ugodowość	NEO-FFI: sumienność
Uczucia pozytywne	Korelacja Pearsona	-0,113	0,126	, 310 (**)	, 209 (*)	, 199 (*)
	Istotność (dwustronna)	0,218	0,171	0,001	0,022	0,029
	N	120	120	120	120	120
Uczucia negatywne	Korelacja Pearsona	0,107	-0,012	-0,041	-0,17	-, 234 (*)
	Istotność (dwustronna)	0,246	0,899	0,653	0,064	0,01
	N	120	120	120	120	120

** Korelacja jest istotna na poziomie 0,01.

* Korelacja jest istotna na poziomie 0,05.

7. OMÓWIENIE WYNIKÓW

Uzyskane wyniki badań wskazują na istotny związek osobowości z dynamiką okazywania uczuć w małżeństwie.

Pierwsza hipoteza szczegółowa przewidywała, że małżonkowie z wysokim poziomem otwartości częściej okazują uczucia zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Stwierdzono, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni z wysokim poziomem otwartości częściej okazują uczucia pozytywne. Jest to rezultat zgodny z wynikami badań m.in. Niebrzydowskiego i Płaszczyńskiego (1989); Płaszczyńskiego (1993). Nie stwierdzono jednak zależności między otwartością a okazywaniem uczuć negatywnych (tabela 3 i 4).

Dalsza część hipotezy zakładała, że małżonkowie z wysokim poziomem ekstrawersji częściej okazują uczucia zarówno pozytywne, jak i negatywne. Rzeczywiście, kobiety z wysokim poziomem ekstrawersji częściej okazują uczucia pozytywne. Natomiast u mężczyzn wysoki poziom ekstrawersji nie wiąże się z częstym okazywaniem uczuć pozytywnych. Można to wytłumaczyć ogólnie większą skłonnością kobiet do wyrażania uczuć, przy czym ekstrawersja może tą skłonność jeszcze bardziej nasilać. Natomiast mężczyznom, bez względu na poziom ekstrawersji, znacznie trudniej jest okazywać uczucia. Frick na podstawie wyników badań uważa, że zmienne osobowościowe oddziałują tu pośrednio (za: Grzesiuk, Trzebińska, 1978, s. 73). Nie stwierdzono też istotnych zależności między ekstrawersją a okazywaniem uczuć negatywnych (tabela 3 i 4).

Zgodnie z trzecią hipotezą szczegółową, przewidywano, że małżonkowie z wysokim poziomem neurotyczności częściej okazują uczucia negatywne. Hipoteza ta została potwierdzona tylko w odniesieniu do kobiet – kobiety z wysokim poziomem neurotyczności rzadziej okazują uczucia pozytywne (tabela 3).

Uzyskane wyniki odnośnie do neurotyczności i ekstrawersji są w dużej mierze zgodne z tymi, jakie uzyskali m.in. Watson i Clark (1999), Costa i McCrae (za: H. i M. Eysenck, 1996, s. 160-161) oraz Cunningham (za: Golińska, 1993, s. 36).

Spodziewano się również, że małżonkowie z wysokim poziomem ugodowości częściej okazują uczucia pozytywne. Z badań wynika, że kobiety i mężczyźni z wysokim poziomem ugodowości częściej okazują uczucia pozytywne (tabela 3 i 4).

Ponadto zakładano, że małżonkowie z wysokim poziomem sumienności częściej okazują uczucia pozytywne. Badania potwierdziły to założenie.

8. WNIOSKI

Dynamika okazywania uczuć w małżeństwie istotnie zależy od osobowości partnerów:

- Małżonkowie z wysokim poziomem otwartości częściej okazują sobie uczucia pozytywne;
- Kobiety z wysokim poziomem ekstrawersji częściej okazują uczucia pozytywne;
- Kobiety z wysokim poziomem neurotyczności rzadziej okazują uczucia pozytywne;
- Małżonkowie z wysokim poziomem ugodowości częściej okazują uczucia pozytywne
- Małżonkowie z wysokim poziomem sumienności częściej okazują uczucia pozytywne.

BIBLIOGRAFIA

- Budzyna-Dawidowski, P. (1999). *Komunikacja w rodzinie*. W: B. de Barbaro (red.), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*. Kraków: Colegium Medicum, 61-68.
- Clarke, D. D. (1994). *Emocje, decyzje i długoterminowe związki interpersonalne*. W: W. Domachowski, M. Argyle (red.), *Reguły życia społecznego. Oxfordzka psychologia społeczna*. Warszawa: PWN, 152-173.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992a). Four ways Five Factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992b). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI)*. Professional Manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Epstein, S. (1990). Wartości z perspektywy poznawczo-przeżyciowej teorii „ja”. W: J. Reykowski, N. Eisenberg, E. Staub (red.), *Indywidualne i społeczne wyznaczniki wartościowania*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Eysenck, H., Eysenck, M. (1996). *Podpatrywanie umysłu. Dlaczego ludzie zachowują się tak, jak się zachowują*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Gasiul, H. (2001). *W poszukiwaniu podstaw rozwoju „ja” emocjonalnego*. Warszawa: Zak.
- Gasiul, H. (2002). *Teorie emocji i motywacji*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Golińska, L. (1993). *Temperamentalne uwarunkowania percepcji społecznej*. Praca habilitacyjna UŁ. Łódź: Wydawnictwo UŁ.

- Grzesiuk, L. (1994). *Studia nad komunikacją interpersonalną*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Grzesiuk, L., Trzebińska, E. (1978). *Jak ludzie porozumiewają się*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99/3, 161-165.
- Jakubik, A. (1999). *Zaburzenia osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Łyko, Z. (1989). *Elementy psychologii ogólnej*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna.
- Niebrzydowski, L., Płaszczynski, E. (1989). *Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich. Studium psychologiczne*. Warszawa: PWN.
- Parkinson, B. (1999). *Emocje*. W: B. Parkinson, A. M. Colman (red.), *Emocje i motywacja*. Poznań: Zysk i S-ka, 15-40.
- Płaszczynski, E. (1993). *Otwartość w diadach małżeńskich*. Częstochowa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Stojanowska, E. (1989). Zależność między stylem poznawczym i integracją osobowości a efektywnością komunikowania emocji w kontaktach interpersonalnych. W: Nęcki, Z. (red.). *Z zagadnień komunikowania interpersonalnego*. Materiały z I Ogólnopolskiej Konferencji „Komunikowanie interpersonalne” Mogilany, maj 1985. Kraków: UJ, 93-99.
- Tryjarska, B. (1995). *Skrypty życiowe a konflikty jawne i ukryte w małżeństwie*. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Watson, D., Clark, L. A. (1999). Emocje, nastroje, cechy i temperament: Rozważania pojęciowe i wyniki badań. W: P. Ekman, R. J. Davidson (red.), *Natura emocji*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 83-87.
- Zajonc, R. B. (1984). On the primacy of affect. *American Psychologist*, 39, 117-123.
- Zawadzki, B., Strelau, J., Szczepaniak, P., Śliwińska, M. (1998). *Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.